# לוח השכלה, פורצות דרך-– מתוקן מעודכן_12.9.19 (עמ' 1-4)

- **אלינור אוסטרום (1933–2012)**

כלכלנית פוליטית ילידת ארה"ב. נולדה לאב יהודי ולאם נוצרייה פרוטסטנטית. לאחר שסיימה דוקטורט באוניברסיטת יו.סי.אל.איי עברה לאינדיאנה, שם לימדה קורסים במדעי המדינה. פיתחה תיאוריות הנוגעות ליחסי האזרחים והממשל בהקשר של חלוקת משאבים מוגבלים, ועסקה בהסדרים מוסדיים לנוכח בעיות אקולוגיות ובמפגש של צרכים אנושיים עם מערכות אקולוגיות. בשנת 2009 היתה לאשה הראשונה שקיבלה פרס נובל לכלכלה.

- **ג'ודית באטלר (נ. 1956)**

פילוסופית ותיאורטיקנית אמריקאית בתחום המגדר, מן המנסחות הבולטות של התיאוריה הקווירית ושל הפמיניזם הרדיקלי, פרופסור לרטוריקה ולספרות השוואתית, ופעילה חלוצית של הקהילה הלהט"בית. באטלר חוללה מהפכה בטענתה כי מגדר הוא גילום חזרתי של מופע המושפע מזהות תרבותית ושפה, וכי החלוקה המגדרית לזכר ונקבה אינה טבעית והכרחית, אלא נסמכת על הסכמות חברתיות. עם ספריה החשובים נמנים "צרות של מגדר", ו"קוויר באופן ביקורתי". השפעתה של באטלר ניכרת בתרבות ובאמנות פוסט-מודרניות, בפילוסופיה קונטיננטלית, בפסיכואנליזה, בספרות, בקולנוע ובאמנות המופע (פרפורמנס). ידועה בעמדותיה הרדיקליות, בביקורתה החריפה על מדינת ישראל ובתמיכתה בחרם פוליטי עליה.

- **סוזן בורדו (נ. 1947)**

פרופסור ללימודי מגדר ונשים וראשת הקתדרה במדעי הרוח באוניברסיטת קנטקי בארה"ב. בורדו תרמה תרומה ניכרת למחקר הפמיניסטי וללימודי המגדר בהצביעה על הקשר בין תרבות לתפישת הגוף. לשיטתה, הפרעות נשיות מודרניות כגון אנורקסיה ובולמיה הן "התהוות מסובכת של התרבות". בספרה "משקל שלא ניתן לשאת אותו: פמיניזם, תרבות מערבית והגוף" (1993) חשפה את האופן ההרסני שבו מניעה התרבות הפופולרית את הנהירה הכפייתית אחר דיאטות, אימונים וניתוחים קוסמטיים. בורדו עוסקת גם בקשר בין גזענות לגוף האדם, בגבריות ובגוף הגברי, בהטרדה מינית ובאבולוציית היופי.

- **הנרייט דהאן כלב (נ. 1947)**

מרצה למדע המדינה, דמות מפתח בשיח המזרחי והפמיניסטי בישראל. דהאן כלב, ילידת מרוקו, עלתה ארצה בהיותה תינוקת ושוכנה עם משפחתה במחנה עולים. מחקריה עוסקים ביחסי הגומלין בין מגדר לפוליטיקה, ותרמו לגיבושו ולהבנתו של הזרם הפמיניסטי המזרחי בישראל. היא מייסדת התוכנית ללימודי מגדר באוניברסיטת בן גוריון, ממייסדי התנועות אחותי והקשת הדמוקרטית המזרחית, וכן עמיתת מחקר בתחום מדע המדינה ויחסים בינלאומיים באוניברסיטת אוקספורד. בעברה כיהנה כיו"ר ארגון בצלם - מרכז המידע הישראלי לזכויות האדם בשטחים. מאמרה המכונן "את כל כך יפה, לא רואים שאת מרוקאית" נלמד בארץ ובעולם בלימודי פוסט-קולוניאליזם. לצד זאת עוסקת דהאן כלב בהגות פוליטית, במשטרים דמוקרטיים, בתיאוריות פמיניסטיות ובגלובליזציה.

- **הילה לוי (נ. 1986)**

טייסת ילידת פורטו ריקו. בשנת 2007, בהיותה בת 21, זכתה במלגת רודס היוקרתית ללימודים מתקדמים באוניברסיטת אוקספורד. היא הפורטוריקנית הראשונה שזכתה במלגה אי-פעם.

- **סוזן סונטג (1933–2004)**

פילוסופית, מסאית, עיתונאית, סופרת, קולנוענית, מחזאית ואקטיביסטית ילידת ניו יורק. נחשבת לאחת המבקרים החשובים בדורה. סונטג סומנה כמאור אינטלקטואלי כבר בהיותה בת 31, עם פרסום מאמרה המכונן "הערות על קאמפ", שבו ערערה על הדיכוטומיה בין תרבות גבוהה לנמוכה. בכתביה עסקה בין היתר בצילום, בתיעוד מלחמה, בתרבות, באיידס ובחולי. עם ספריה החשובים אפשר למנות את "הצילום כראי התקופה", "להתבונן בסבלם של אחרים" ו"מחלה כמטאפורה". סונטג הגדירה את עצמה כביסקסואלית ונהגה לשוחח על נטיותיה המיניות בחופשיות כחלק מפעילותה החברתית. קברה בבית הקברות מונפרנאס שבפריז היה למוקד עלייה לרגל.

- **רוזלין זוסמן יאלו (1921–2011)**

פיזיקאית ילידת ארה"ב. למדה לתואר ראשון במכללת הנטר לנשים. במהלך מלחמת העולם השנייה הוזמנה לשמש עוזרת הוראה באוניברסיטת אילינוי, שם היתה גם האשה היחידה מבין 400 תלמידי הפקולטה להנדסה. בשנת 1945 קיבלה תואר דוקטור לפיזיקה גרעינית. לאחר מכן היתה מרצה לפיזיקה ובמקביל עבדה בבית חולים לחיילים משוחררים בניו יורק. פיתחה יחד עם ד"ר סולומון ברסון שיטה ייחודית לאיתור נוגדנים וחומרים ביולוגיים אחרים, ששימשה גם לבדיקה של רמות אינסולין, וסירבה לרשום פטנט על גילוייה. בשנת 1977 זכתה בפרס נובל לרפואה.

- **נעמי חזן (נ. 1946)**

אשת אקדמיה ופוליטיקאית ילידת ירושלים, חברת כנסת לשעבר, פעילת שמאל וזכויות אדם, פרופסור למדע המדינה באוניברסיטה העברית ובאוניברסיטת הרווארד וממייסדות שדולת הנשים בישראל. חזן שימשה ראשת מכון טרומן לקידום השלום, סגנית נשיא האיגוד העולמי למדע המדינה, ראשת בית הספר לממשל וחֶברה במכללה האקדמית תל-אביב–יפו ונשיאת הקרן החדשה לישראל. כחברת כנסת מטעם מרצ יזמה חוקים בתחומי מעמד האשה והגנת הצרכן. כתבה ספרים ומאמרים בנושאי פוליטיקה השוואתית, אפריקה, יחסי ערב–ישראל ומעמד האשה.

- **עדה יונת (נ. 1939)**

ביוכימאית ילידת ירושלים. בשנת 1953 עברה לתל אביב, שם למדה בתיכון חדש. למדה ביוכימיה וביופיזיקה באוניברסיטה העברית וקיבלה תואר דוקטור בהצטיינות ממכון ויצמן למדע. עסקה בין היתר במבני גבישים וחלבונים, והתמחתה במבנה ובפעילות הריבוזום – מבנה תוך-תאי האחראי ליצירת

החלבונים בתא. על עבודתה זו זכתה בפרס נובל לכימיה בשנת 2009. יונת היא חברת האקדמיה האמריקאית והאקדמיה האירופית למדעים ואמנויות.

- **<u>נחמה לייבוביץ' (1905–1997)</u>**

חוקרת מקרא ילידת לטביה. בעקבות המהפכה הבולשביקית עברה עם משפחתה לברלין. לימדה ולמדה עברית ומקרא. בשנת 1930 היתה לדוקטור באוניברסיטת מרבורג ולאחר מכן עברה לירושלים. שימשה פרשנית תנ"ך בשידורי הרדיו של קול ישראל ובמקביל היתה מורה ומרצה למקרא באוניברסיטאות שונות בישראל. בשנת 1956 זכתה בפרס ישראל לחינוך.

- **<u>ריטה לוי מונטלצ'יני (1909–2012)</u>**

ילידת טורינו שבאיטליה והאשה הראשונה שעמדה בראש האקדמיה למדעים באיטליה. פעלה לקידום השכלת נשים בעולם. בשנת 1930 החלה בלימודי רפואה, שאותם סיימה בהצטיינות יתרה. הקימה בביתה מעבדה שבה חקרה את גדילתם של תאי עצב. במהלך מלחמת העולם השנייה נמלטה מפני הנאצים מטורינו לפירנצה. לאחר המלחמה היגרה לארה"ב והחלה לעבוד במעבדה באוניברסיטת וושינגטון בסנט לואיס, שם חקרה את גורם הגדילה העצבי. בשנת 1962 יסדה מעבדת מחקר ברומא. בשנת 1986 זכתה **בפרס נובל לרפואה**.

- **<u>הלן סיקסו (נ. 1937)</u>**

פילוסופית, חוקרת וסופרת פמיניסטית צרפתייה ילידת אלג'יר. למדה ספרות אנגלית בסורבון. בשנת 1968 קיבלה תואר דוקטור ושנה לאחר מכן היתה לפרופסור. סיקסו ייסדה את **המרכז ללימודי נשים** באוניברסיטת פריז וכתבה רבות על נשים ועל מעמדן, כמו גם מונוגרפיות ספרותיות רבות. זכתה בתארי כבוד מאוניברסיטאות רבות, וכן **בפרס מדיסיס** היוקרתי. מאמרה "**צחוקה של המדוזה**" נחשב טקסט מכונן בתחום המחקר המגדרי.

- **גרטרוד עליון (1918–1999)**

ביוכימאית ילידת ארה"ב, שפיתחה תרופות רבות וחקרה כמה מנגנוני פעולה תרופתיים. עקב אפליה מגדרית לא קיבלה מלגות ללימודיה באוניברסיטה, ונאלצה לעזוב את לימודי הדוקטורט מאחר שהאוניברסיטה עמדה בסירובה להעניק לה מלגות מחקר. על בסיס מחקריה פותחה בין היתר אחת התרופות האנטי-נגיפיות המשמשות לטיפול בנשאי איידס. השיטות פורצות הדרך ששימשו אותה בעבודתה זיכו אותה בשנת 1988 בפרס נובל לרפואה.

- **רוזלינד פרנקלין (1920–1958)**

כימאית ופיזיקאית ילידת אנגליה, שהרימה תרומה משמעותית לגילוי מבנה ה-DNA. בלימודיה לדוקטורט עסקה במבנה הפחם ובחקר מבנה גבישים באמצעות קרני רנטגן. לאחר שעברה לקינגס קולג' שבאנגליה השתמשה בקרני רנטגן כדי להתחקות אחר מבנה ה-DNA. לאחר כמה נסיונות כושלים והשערות שהופרכו הצליחה ליצור מודל אמין של הסליל הכפול. ואולם, החוקרים ג'יימס ווטסון ופרנסיס קריק הם שזכו בתהילה על הגילוי – שהסתמך בין היתר על ממצאיה של פרנקלין – ותרומתה שלה הוצנעה.

- **בטי פרידן (1921–2006)**

פמיניסטית ואקטיביסטית ילידת אילינוי שבארה"ב, ומייסדת **ארגון הנשים הלאומי** האמריקאי. היתה פעילה בחוגים מרקסיסטיים ויהודיים. כתבה וערכה את עיתון הקמפוס בסמית' קולג', שם למדה פסיכולוגיה לתואר ראשון, שאותו סיימה בהצטיינות יתרה בשנת 1942. פרסמה ספרים העוסקים במצבן של נשים ובאופנים שבהם נמנע מהן לממש את יכולותיהן ורצונותיהן. היתה ממייסדות **השדולה הלאומית הפוליטית לנשים** בארה"ב ומן המובילות של שביתת הנשים למען שוויון, שהפכה למצעד מרשים ברחובות ניו יורק.

- **נעמי קליין (נ. 1970)**

חוקרת ומבקרת קנדית העוסקת בתקשורת, תרבות ומדיניות כלכלית. ספרה "בלי לוגו" הפך למניפסט של תנועת האנטי-גלובליזציה והקנה לה פרסום עולמי. בספר מבקרת קליין את תרבות הצריכה מוכוונת המותגים ומאשימה את התאגידים הגדולים בניצול עובדים במדינות עניות. בספרה "דוקטרינת ההלם: עלייתו של הקפיטליזם של האסון" מבקרת קליין ממשלות העושות שימוש באירועי אסון לאומיים כדי לחולל שינויים ניאו-ליברליים בכלכלה המחריפים את הפערים הכלכליים ופוגעים במרבית האוכלוסייה.

- **גרטרוד שטיין (1874–1946)**

סופרת, משוררת, מחזאית ואספנית אמנות ילידת ארה"ב, ממובילות המודרניזם בספרות ובאמנות. בגיל 29 עברה לפריז וניהלה בביתה סלון ספרות ואמנות שבין באיו היו בין היתר ארנסט המינגוויי, סקוט פיצג'רלד, פבלו פיקאסו, אנרי מאטיס, עזרא פאונד ושרווד אנדרסון. טבעה את המונח "הדור האבוד" לתיאור אמנים אלה, בני הדור שחי בזמן מלחמת העולם הראשונה ואחריה. פרסמה ספרים רבים המתארים מערכות יחסים חד-מיניות והיתה פורצת דרך בהתייחסותה אל מגדר כאל הבניה חברתית.

- **ויקי שירן (1947–2004)**

קרימינולוגית, סוציולוגית, משוררת ובמאית, פעילה פוליטית שהיתה מסורה למאבק הפמיניסטי, למאבק המזרחי ולמאבק לשלום. ממייסדי תנועות הקשת הדמוקרטית המזרחית ואחותי. נולדה בקהיר ועלתה ארצה עם משפחתה בהיותה בת ארבע. המשפחה חיה בתנאי עוני בשכונת התקווה בתל אביב, ושירן נאלצה לעזוב את ספסל הלימודים ולסייע בפרנסת הבית. לימים היתה למרצה בכירה באוניברסיטה העברית ובמכללת בית ברל, שם ייסדה את תוכנית הלימודים לנשים ומגדר. פעלה בין היתר למען ייצוג שווה בתקשורת של מגזרים שונים, ובכלל זה נשים. מחקריה עסקו בשחיתות בפוליטיקה ובאפליית פוליטיקאים מזרחים.

- **אליס שלוי (נ. 1926)**

אשת חינוך ופמיניסטית ילידת גרמניה, **כלת פרס ישראל** ומייסדת **שדולת הנשים** בישראל. בהיותה בת שבע, עם עליית הנאצים לשלטון בגרמניה, היגרה משפחתה לבריטניה. למדה ספרות אנגלית בקיימברידג' ועבודה סוציאלית ב-LSE. בשנת 1949 עלתה לישראל. קיבלה דוקטורט בספרות אנגלית מהאוניברסיטה העברית והקימה את המחלקה לאנגלית באוניברסיטת בן-גוריון. בשנת 1975 התמנתה למנהלת התיכון הדתי פלך בירושלים, תפקיד שמילאה במשך 15 שנה. היתה פעילה גם להפרדת הדת מהמדינה.